

Naš jezik

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

LIBRARY
FEB 1 1952
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

НОВА СЕРИЈА Тб.
Књ. II — Св. 7-10

БЕОГРАД 1951

С А Д Р Ж А Ј

	Страна
1. <i>А. Белић</i> : Из'новије акценгуације (I)	227
2. <i>С. Машић</i> : Белешке о језику Његошевом у Лучи и Вијенцу . .	238
3. <i>Србислава Ковачевић</i> : О именици доба у нашем језику	246
4. <i>Б. Милановић</i> : <i>Садржаши</i> или <i>садржаваша</i>	256
5. <i>В. М. Миловић</i> : О неким стручним називима	265
6. <i>Ј. Радхловић</i> : <i>Дихаша</i> и <i>дисаша</i>	279
7. <i>Св. Марковић</i> : <i>Правоснажан</i> или <i>цравносмажан</i>	290
8. <i>В. Ђ. Јовановић</i> : <i>Омски</i> или <i>омовски</i>	294
9. <i>И. Стевовић</i> : Поводом претходног чланка	296
10. <i>Св. Предић</i> : О дефиницији <i>огледа</i>	300
11. <i>Д. Живковић</i> : О претходном чланку	304
12. <i>Б. Вајагић</i> : О неким техничким изразима	307
13. <i>П. Васић</i> : Неколико начелних речи	309
14. <i>А. Шаулић</i> : „Која смрт храни, другој не да“	311
15. Из живота речи: <i>Гл. Елезовић</i> : <i>Валаге, валаке; фалага, фалзге...</i>	313
16. Језичке поуке	327
17. Регистар речи	331

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР:

др Александар Белић, Глиша Елезовић, др Радомир Алексић,
др Михаило Стевановић, др Радосав Бошковић,
Бранислав Милановић и Игрутин Стевовић

Научна Ризница

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД 1951

ВЀЛАГЕ, ВЀЛАКЕ; ФЀЛАГА, ФЀЛАГЕ; ФЀЛАКА, ФЀЛАКЕ,
ФАЛОГЕ; ФЀЛАНГЕ

Основне облике и ове речи је први код нас у речник унео опет Вук. Тако у њега налазимо речи: **фѣлаге* и *фѣлаке* ж. мн. и ту је забележено в. *валаке*, а тамо код те речи — **вѣлаке*, *вѣлѣкѣ* ж. мн. дато је тумачење на нем. и лат. и кратко објашњење на српском без иједног примера. Немачки *das Werkzeug um die Füsse zusammen zu winden bei der Pädagogenstrafe* или лат.: *instrumentum pedibus ligandis ad feriendas solas*. К томе свему Вук је додао на српском: „Којега бију онај легне на леђа, а двојица држе међу собом валаке у које су ноге увијене, а трећи бије по табанима“. По оној звездици уз облик *фалаге* знамо да је В. ту реч сматрао за турску, а по томе што је главно објашњење дао код *валаке*, можемо закључити да је он тај облик ове речи сматрао за основни код нашега народа.

После Вука овом се речи позабавио П. Будмани у АкР III. Тамо је он код речи *фѣлаге* рекао в. *фѣлаке*, а код *фѣлаке*, *фѣлѣкѣ*, ж. мн. каже: „*њека сѣправа којом (Турци) вежу ноге ономе кога хоће Шабаниши, арај. - Тур. falaga,* исп. *фалаге, валаке*.. Пример је узет из књиге анонимног писца славонског наречја: *Nadodañe glavni događaja Razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga ... u verše složeno po jednomu sinu sv. Frane ... 1768 u Pešti, стр. 74: Kad begovi turski razumiše, ñeg dozvañši prid sobom sudiše, u falake ñega postavivši i nemilo ondi nagrdivši.*

На основу наведеног примера закључујемо да је та реч код нас, колико се дотле знало, најраније забележена тек у XVIII веку. Други наведени пример је узет из збирке народних песама босанских и херцеговачких које су скупили

Иван Фрањо Јукић и Љубомир Херцеговац и штампали у Осјеку 1858: Све им метн'о ноге у фалаке / Сваком дао по тридесет штапа (стр. 569).

Кад се упореде ове две обраде и за лаика је, мислим, јасно да су дефиниције код Вука тачније од објашњења које је дао П. Будмани. Одмах се види да је дефиницију у АкР дао човек који фалаке није видео, зато су њему оне „Њека справа којом (Турци) вежу ноге онеме кога хоће табанити“. Пре свега реч *Турци* је сасвим излишна. У фалаке су, као што ћемо даље видети, стављали чељад не само Турци него и други народи. Затим фалаке нису „справа којом вежу ноге онеме кога хоће табанити“. Ноге вежу ужетом, а фалаке су у првом реду она батина за коју кривцу ноге везују, па онда и остало што уз њу иде као прибор: уже, прут, па и они који држе фалаке док некога туку.

Изненађује да у АкР, у тумачењу ове речи, не срећемо стихове И. Мажуранића из *Смрћи Смаил-аге Ченгића у Харачу*, оне које су низ генерација училе напамет:

Гацко поље, липо ти си,
 Кад у теби глада нејма,
 Љута глада и невоље љуте!
 Ал' те јадно данас притиснули
 Крвни момци и оружје свиетло,
 Бојни коњи, биели чадорови,
 Тешка гвожђа и фалаке грозне.¹⁾

Или онај опет тамо мало даље, на стр. 34: Ту *фалана* шкрипа стоји.

Ивековић и Броз у своме Рјечнику *hrvatskoga jezika*, код речи *фдлаге* или *фдлаке* ж. мн., дали су исто оно тумачење које је дао и Вук у свом речнику код речи *вдлаке*; они се нису дали завести од АкР, који има лошије објашњење ове речи. Али иначе нису придонели ништа ново, осим што су дефиницију ове речи из В. Рјечника, на немачком језику превели на наш језик.

Кад се прелиста картотека Института за језик САН у вези са овом речи и њеним варијантама, зато што писци нису

¹⁾ Иван Мажуранић, *Смрћ Смаил-аге Ченгића*, Загреб, 1923, 12 издање ћирилицом, стр. 28.

имали прилике да виде батинање криваца у фалакама, нити фалаке уопште, види се да су објашњења њихова разнолика, и у већини случајева нетачна.

Валаге и *вџлаке* код Миклошића од арап. *falaka*: ein Werkzeug um die Füße bei der Bastonnade zusammen zubinden und aufwärts zu kehren, Block, *Bastonnade* = фалаке.

У једној народној песми објављеној у *Даницу* IX, стр. 261 налазимо стихове:

Па му мећу ноге у *валаке*,
Нек се сјају токе уз томруке.

У Македонији и с једне и с друге стране Вардара ова реч као да се јавља у облику *фалага*. Тако Тома Смиљанић у својој расправи: *Мијаџи, Горна Река и Мавровско Поље*,¹⁾ на стр. 36 говорећи о школи у Мијака, поред осталог каже: „Дисциплинско средство за ђаке била је „фалага“, конопац који је висио у крају учионице. Њиме су кажњеног везивали за даску, а тукли га прутом по табанима“.

Сл. 1

Као она у АКР тако и ова дефиниција није ни стварна ни тачна. Смиљанић мисли да је његова „фалага“ уже.

Још непотпуније и несигурније објашњење те речи даје Ј. М. Павловић у својој расправи: *Малешево и Малешевци*²⁾;

1) *Несеџа* САН, књ. 20, Београд, 1925.

2) Јеремија М. Павловић, *Малешево и Малешевци*, етнолошка испитивања, Београд, 1938, стр. 348—349.

он каже: „Ако ђак изостане од школе без одобрења родитеља или пак бежи од ње, родитељи су то достављали учитељу, који би одмах послао потеру од старијих и јачих ђака, те га нађу и на силу довуку у школу, где га учитељ прво блаже истуче.... а ако се дотични ђак убудуће не поправи, према њему су се употребљавале и друге казне, као: батинање по рукама и ногама, затвор (да не руча), па и *фалага* (справа за везивање обе ноге и шибање по њима, док крв не потече!)“.

Није потребно нарочито доказивати да ни овај човек није имао јасну претставу о томе шта је уствари *фалага*.

М. Ђ. Милићевић у *Поменџку*, књ. I, Београд, 1888, на стр. 730 употребио је ову реч у облику *фалаге*, али ни он није знао шта су *фалаге* у истини биле и како су изгледале, што се може закључити из примера: „Мехмед се сад толико расрди да Марка одмах обори у *фалаге* и удари му деведесет прута...“

Потпун опис ове справе за мучење није дао ни Алекса С. Јовановић, мада је био човек из полициске струке. У књизи: *Приноси за историју старог Црава*, део II, Београд, 1900, он на стр. 132 каже: „своје жандарме држао је у великом запту. Имађаше навику, да их све сваке друге недеље редом, почевши од наредника, истуче у *фалагама*¹⁾. Не само да није бољи него је у неком погледу гори од неких напред наведених. Кад би *фалаге* биле мотка са проваљеном рупом да кроз њу могу проћи ноге, онда би уже било излишно. Јасно је да је и њему објашњавао неко ко није имао чисту претставу о томе шта су и какве су биле *фалаге*.

Још необичније објашњење дао је Ђ. Поповић у свом речнику: *Турске и друге источанске речи у нашем језику*.²⁾ На стр. 229 код речи *фалаге* он каже в. *фалаке*, а код ове последње каже „мн. од турског *фалака*, клада с ужетом у средини, којим вежу ноге кривцима кад хоће да их бију по табанима“.

¹⁾ „Фалаге су, каже А. Јовановић, једна подебела мотка, на средини проваљена да ноге могу проћи и на њој замчено уже којим се ноге стегну, па двојница држе крајеве, а један туче по табанима. Тако ми је објашњено“.

²⁾ *Гласник Срп. уч. друштва*, књ. 59, Београд, 1884.

Није само Ђ. Поповић мислио да су *фалаке* исто што и *клада*. *Кладе* или *томруци* мешани су са *фалакама*, нарочито у Босни. И они напред наведени стихови из *Данице* потсећају помало као да су *томруци* значили исто што и *фалаке*. Душан Поповић, не наводећи извор како треба, каже како је 1848 год. тужио неки прота једнога попа да се опија. Некакав Дохир (тако!?) паша заповеди, те попа „на сметлишту пред конаком повалише, метну му ноге у *кладе* и ударе му 200 штапа по табанима.¹⁾

Своје врсте је и опис који је дао Св. Томић у чланку *Смаил-ага Ченгић* који је, бојим се, исто толико тачан као и многи други наведени пре и после њега²⁾.

„Једна врста казне, каже Томић, за непослушну рају и за кривце била је код Турака „ударање 100 дегенека“. Ономе, који има да издржи казну, ставили би ноге у *фалаге* (врста лисица или букагија). *Фалаге* стегну ногу уз ногу око чланака тако да се не може стопалима мрднути. Затим би кривца оборили на земљу, на леђа, ставили му какав срг или колац између ногу и двојица дигли на више да несрећнику буду табани окренути горе. Тада би трећи штаповима (тојагама) ударао по табанима, док не одбије месо од костију“.

По овоме што је овде речено излазило би да су Турци имали неку нарочиту казну која се звала „ударање 100 дегенека“, а кад будемо утврдили шта су *фалаке*, видеће се колико се претерало употребом речи „срга“ и „коца“, а ни турски *дегенек* није био тојага, него обичан штап, најчешће прут. Ни остале појединости нису поузданије. Томић је *фалаке* претставио као да је то „мртва шиба“, а „*фалаге* су биле казне за мање преступе“, тврди Душан Поповић³⁾, мада је у овом питању више поклањао пажњу ономе што каже Св. Томић него не знам који Енглеz путник из почетка XVII

¹⁾ Душ. Поповић, *О хајдуцима*, II, Београд, 1931, стр. 66. Исп. Ак Р s. v. I. *клада* b.

²⁾ *Годишњица* Н. Чупића, књ. XXXIV, Београд. 1927, стр. 263, у нап. ¹⁾.

³⁾ Душан Поповић, *О хајдуцима*, II, Београд, 1931, стр. 64 по казивању Mundi, *The travels in Europe and Asia, I (1608—28)*, Cambridge, 1907, str. 57.

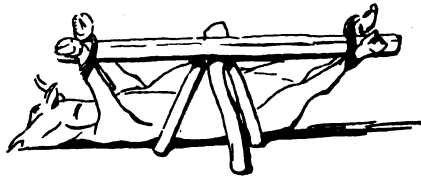
века. Тако и он мисли да се казна батинања по табанима звала „дегенек“!

Најчудније тумачење речи *фалаке* без сумње дао је Коста Херман у *Тумачу* своје збирке *Народних Песама мухамедоваца у Босни и Херцеговини*, књ. II, Сарајево, 1889 г., стр. 629; код речи *фалаке* он каже да је реч арапска, а значи *шрлица*. Због овога необичног тумачења претражио сам све подвучене речи у овој књизи Института за језик САН, али је у тексту нигде нисам могао наћи, мада књигу нисам редом читао, па не могу знати да ли се у књизи ипак гдегод у тексту та реч налази или не. У сваком случају објашњење је чудно и невероватно.

Надам се да неће бити нескромно ако, на крају, кажем да је ипак најтачније објашњење ове речи у моме *Речнику косовско-метоховског дијалекта*, св. II, стр. 403 s. v.

* * *

Поред наведених облика, Ст. Мијатовић у свом раду: *Занати и еснафи у Расини*, објављеном у зборнику *Живош и обичаји народни САН*, књ. 17, Београд, 1928, на стр. 37 наводи реч *фалогe* и за њу каже да значи: „дрвени трупца са алкама и конопцем, који се меће обаљеном говечету између ногу (обично је врбов или тополов)“. Тамо има и слика трокраке рачве или како се у томе крају назива *шрокрака дрвена чашала* или *штојељка* за подизање и затезање обаљеног говечета.

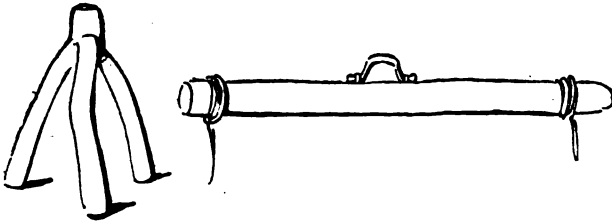
Сл. 2

Мени се чини да није потребно много доказивати да је и ова реч само варијанта од облика *фалаге* иако је само тумачење њено доста неодређено и нејасно, што свако лако

може установити, ако макар и површно прочита ово што смо из поменуте расправе навели.¹⁾

* * *

Кад се говори о речи *фалаке* и неким варијантима код нас, сви сложено мисле да је реч турска или арапска. И доиста, у свима турским реченицама она је обележена као реч арапска, само што неки турски лексикографи кажу да та реч арапски гласи *falak*. Тако М. Behaeddin s. v. *falak* каже да је реч арапска и да значи 1. зора; 2. једно нарочито дрво за које се причврсте ноге особе коју хоће да

Сл. 3

избатицају по табанима и уже којим се стежу ноге осуђе-нога за поменуто дрво: врста справе за мучење човека. Простонародски има облик *falaka*²⁾.

Јерменин Diran Kélekiyan опет у своје речнику турско-француском s. v. *falaka* коју и он обележава као реч арапску каже да је им. м. р., а значи: instrument de bois percé de trous où l'on attache les pieds du patient condamné à la bastonnade. На крају овог тумачења додао је напомену: Peine

¹⁾ Некоме може бити од користи ово што ћу овде напоменути. Пре неки дан угледах гомилу наших људи из царибродског среза. Пришао сам им и упитао их да ми кажу како зову оно што Мијатовић зове „стојељка“ или „дрвена чатала“, треножац и облицу за коју се вежу говечету ноге кад га поткивају? Одговорише ми: „треноги пањ зовемо *чуља*, а оно дрво што се умече говечету међу ноге, зове се *кросно*“. Јасно је да Цариброђани за ову нараву имају лепша имена него Расина.

²⁾ М. Behaeddin, *Yeni türkçe lügat* (арап. словима), II издање, Istanbul, стр. 513 s. v. *falak*.

corporelle actuellement abolie dans les écoles en Turquie.¹⁾ *Falakaya çekmek* = soumettre à ce supplice.

Један старији речник турско-грчки s. v. *falaka* каже да значи грчки подоχάκη, а што се њена порекла тиче, рекао је само да је туђа (ξένη).²⁾

Најопширније, иако не и најјасније, разрадио је значење ове речи Тоска Шемседин Сами Фрашерија у свом турском речнику, писаном арап. буквицом. По њему арапска реч *falaka* има у турском језику три значења: 1) справа која се некад употребљавала за педепсање осумњичених особа и школских ученика, а која се састојала из једне батине којој је на средини била једна халка, кроз коју је било провучено повеће уже за стезање ногу осуђенога уз батину, да би се окривљени могао тући по табанима: *falakaya çekmek* — ставити некога у фалаке; *falaka degenek getürtdi* — нареди да се донесу фалаке и прут; *falakaya yatirmek* — повалити некога у фалаке; 2. комад дрвета коме су два краја везана ужетом ради обављања извесне радње код неких рукуница, ручних машина; 3. у морнарици парче конопца коме су оба краја на једном месту притврђена.³⁾

* * *

Да ли су балкански народи познавали *фалаке* пре доласка Турака, није ми познато. По свему судећи ова је реч постала међубалканска, и у то се једва може сумњати. Поред југословенских народа за њу знају Бугари и Арбанаси, али нисам могао наћи доказа да су је у том облику употребљавали и Грци.

По А. Дюверну и код Бугара ова реч има облик *фалага*. Он мисли да је та реч турскога порекла, а значи: *Pièce de bois avec une corde au moyen de laquelle on serre les pieds des délinquants pour leur donner la bastonnade sur la plante des pieds* или у тумачењу на руском: с. ж. деревянное орудје

¹⁾ Diran Kélektan, *Dictionnaire turc-français*, Istanbul, 1928, стр. 909, s. v. *falaka*.

²⁾ Yanko P. Miltopoulos, *Lugat-i-türkiyye-i-rumiyye*, Κωνσταντινούπολις 1894, стр. 502 s. v. *falaka*.

³⁾ Ş. Sami, *Kamus-i-türki*, св. II, Derseadet, 1318, стр. 1004, s. v. *falaka*.

пытки для нанесенія палочныхъ ударовъ по подобвѣ. Он је овде навео један добар бугарски пример из 1869 г.: Изъ тѣя училища ся изврѣли *фалага-ѡа*, ала прѣчкы-ты ся носяхъ на снопове и плѣсницы ты¹⁾.

Само арбанашки језик има кратку форму као у арапском језику. Љук Љукај навео је у свом недовршеном речнику арбанско-српскохрватском: *fallak*,-у, -ѣ т. у значењу букагије, оков, фалака²⁾.

Да су власти батинали људе по табанима налазимо потврду и у неким преписима Душанова закона.

О батинању људи штапом (стап) у призренском препису Душанова законика говоре чланови 50, 85 и 166. Батинали су људе због псовања, изговарања богохулних речи, због исповедања богомилске јереси и пијанице. У чл. 166 призренског преписа пише преобраћено у наш данашњи правопис:

”Пијаница откуда гредe и зарве кога или посече или окрвави, а не досрти: таковому пијаници да му се око изме, и рука отсече; аште ли пијан задере, или капуч скине, или ину срамоту учини а не окрвави, да га бију 100 стапи и да се врже у тамницу; и по том да се изведе ис тамнице, и да се бије и пусти“.

Међутим у раковачком препису место *сѡаи* соји *по шабани*³⁾. Више је него извесно да је овај препис Законика Стефана Душана писан у време кад су најачко *фалаке* биле у употреби. Да је то писано у турско време, сведочи нам и употреба речи *шабан* која је, како је познато, турског порекла.

Да ли зато што су се *фалаке* изобичајиле из грађанске и војне употребе после провођења рефорама у Турској или је нађен неки ефикаснији а дискретнији начин за мучење људи, ја не знам, тек је почело да преовлађује мишљење као да су *фалаке* нека нарочита врста школске казне. Иако је Ђулхански хати-хумајуи у начелу теориски укинуо телесне

¹⁾ А. Дювернуа, *Словарь болгарскаго языка*, томъ II, 1888—1889, Москва, 1889, стр. 2452, s. v. *фалага*.

²⁾ L. Lukaj, *Fjaluer* (Rečnik arbansko-srpskohrvatski), Београд, 1935, стр. 190, s. v. *fallak*.

³⁾ Ст. Новаковић, *Законик Стефана Душана*, Београд, стр. 181.

казне по школама у Турској, *фалаке* су се, нарочито у исламским школама, још дуго задржале, тако рећи све до наших дана.

Али *фалаке* у ранијој прошлости нису биле средство за мучење само школске деце; напротив *фалаке* су у Турској од најранијих њених дана биле једна и свирепа и понижавајућа телесна казна. Стари властодршци су своје противнике, непослушне службенике као и непокорне поданике осуђивали на фантастично велики број батина које су се ударале најчешће по жртви везаној у *фалакама*. А *фалаке* у Турској нису биле само тортура коју су зулумчари и самовољници примењивали над својим жртвама ради застрашивања или тероризирања и изнуђавања признања или блага, него су оне биле и законско средство за кажњавање преступника и криваца и непослушних и недисциплинованих чланова разних еснафа по турским шехерима и касабима¹⁾.

Евлија Челебија у XIV глави свога описа Цариграда, говорећи о разним вишим претставницима власти који управљају престоницом султановом каже:

„Овде ће се изложити које су власти постављене у Цариграду после његова освојења:

„Варош Стамбол²⁾ за три године толико је био узнапредовао и постао једна пучина од људи, да је већ било тешко одржавати ред и дисциплину. Постао беше збириште људи из свих седам „клима“ (света) које није било могуће избројати“.

„Прво великом везиру Махмуд паши дадоше један одред³⁾ јаничара и јаничарског агу са мухзир агом и претставником спахија, чауша џебхеџија, топџија и азапа, једнога

¹⁾ Хамдија Крешевљаковић однекуд зна да се заједничка имовина еснафа састојала од: „барјака, чугљена (сүген), *фалака* и еснафске касе“ (*Годишњак* Историског друштва Босне и Херцеговине, књ. I, 1949 год. Сарајево, стр. 200), а на 207 страни опет тамо каже да су у свечаној поворци еснафа ишли: уста-баша, пред њим чауш с барјаком или два чауша с десне и с леве стране, њаја је ишао иза уста-баше, иза њега ишли су мајстори, иза најмлађег мајстора ишао је чауш и преко рамена као пушку носио *фалаке*.

²⁾ У ориг.: *Islambol* што би значило: обиље муслимана.

³⁾ У ориг.: *oda*.

ода-башу бостаницја, исто тако од јаничара му дадоше једнога буљук-башу мускетара¹⁾ и једнога матарацију*.

„А грађани су кажњавани батинањем у *фалакама*²⁾. У среду је вршена рација³⁾. Обилазећи Цариград долазило се у зборницу⁴⁾ трговаца⁵⁾ на Ункапану. После тога се силазило на пристаниште Јемиш и ту, на његову чардаку одржавао је састанак са претставницима свих еснафа, па је ту одређивана максимирана цена роби. Одатле је долазило на састанак са продавцима поврћа⁶⁾. После поврћа долазило је на кланицу⁷⁾ и ту је одређивана максимална цена месу, па се одатле враћао у свој сарај*.

„Други претставник власти (*hakim*) био је командант псара⁸⁾. Њему је дато овлашћење да људе меће у *фалаке*, али му није дата власт да изриче смртне пресуде⁹⁾.

„Трећи претставник власти (*hakim*) је судија светлог шеријата, цариградски муфтија.¹⁰⁾ Њему је издат ферман, по коме има права да људе батина у *фалакама*¹¹⁾ и дужнике да затвара*.

„Четврти претставник власти (*hakim*) је ејупски¹²⁾ мула. И он је овлашћен да кажњава и ставља у затвор*.

„Пети је мула галатски. Његова власт над подручним му грађанима је ефикасна*.

„Шести претставник власти (*hakim*) јесте мула у Скутарију (*Üsküdar*). И он има власт да људе кажњава и да их ставља у затвор*.

„Седми претставник власти (*hakim*) је покретни најиб.¹³⁾ Он је од шеријатске стране овлашћен да трговцима пропи-

1) У ориг.: *tülenkci*.

2) У ориг.: *falaka degenek*.

3) У ориг.: *kol idüb*.

4) У ориг.: *divan-hane*.

5) У ориг.: *efl-i-hiref*.

6) У ориг.: *sebke-hane divani*.

7) У ориг.: *salfi-hane*.

8) У ориг.: *sekban başi*.

9) У ориг.: *celad vclilmedi*.

10) У ориг.: *mula*.

11) У ориг.: *falaka degenek*.

12) У ориг.: *Eyyub*, тако се зове у Цариграду једно велико његово предграђе.

13) У ориг.: *ayak naibi*.

сује максималне цене (*nah*) и да им контролише теразије, кантаре и ваге, па да их за неисправности кажњава.

„Осми претставник власти (*hakim*) јесте ихтисаб ага, који је имао под својом влашћу све занатлије. Имао је право да их кажњава, па чак да изриче и смртну пресуду, кад се не би придржавали постојећих прописа при купо-продаји“.

„Девети је претставник власти (*hakim*) асас-баша“.

„Десети је претставник власти (*hakim*) субаша“.

„Мада и они имају право употребе корбача и камџије, они нису имали право да батинају у *фалакама*¹⁾, али су власни да везују и окивају сумњива лица, а исто тако у друштву са најибом да врше по извесним домовима и претресе. Но све пресуде које доносе, могу се извршити само уз судско (шеријатско) одобрење“.

Пригодна полустрофа:

Без султанове се заповести не може,

Погрешке су целатове.

„Једанести претставник власти (*hakim*) јесте цариградски ага“.

„Дванаести је бостанџи-баша. По сву ноћ он по мору обилази сва села и вароши све до зоре. Свакога злочинца он, према тежини кривице, кажњава и каштигује“.

„Тринаести претставник власти (*hakim*) су чорбације. Сваке вечери све до зоре 12 јаничарских официра (чорбација) у пратњи од по пет, по десет, по стотину јаничара патролирају, сумњиве људе хватају, везују и окивају, па их спроводе у своју команду и тамо их ликвидирају“.

„Четрнаести претставник власти (*hakim*) су четрдесет судија. Њих поставља блистави шеријат. На територији четири муфтилука у Цариграду има четрдесет судија.²⁾ И они су власни да кажњавају, а имају и затворе.“

„Петнаести претставник власти (*hakim*) јесте шеих-ул-ислам“.

„Шеснаести је анадолски кадиаскер, али он нема права да кажњава³⁾. Ослањајући се на четира дивана, управља кадијама које су на територији Анатолије“.

¹⁾ У ориг.: *falak degenek*.

²⁾ У ориг.: *hakim-i-erbein*.

³⁾ У ориг.: *taxir safibi*.

„Седамнаести претставник власти (hakim) јесте румелиски кадиаскер, а заоведа кадијама на територији Румелије и пише царске берате, што му спада у дужност по закону још од цара Освајача“.

„Осамнаести господар (hakim) јесте диздар Једи Куле. Он има право да подноси реферате султану¹⁾).

„Деветнаести претставник власти (hakim) јесте врховни директор грађевински²⁾). Ко хоће у Цариграду да подигне једну грађевину, од њега мора имати одобрење“.

„Двадесета власт (hakim) јесте велики адмирал (kapudan paşa). Он дан и ноћ врши службу по мору“.

„Двадесет прва власт (hakim) јесте помоћник директора државног бродоградилишта³⁾). Кад он по Касум Паши⁴⁾ ухвати каквог злочинца, казни га према кривици, а може га осудити и на смрт⁵⁾).

„Двадесет и друга власт (hakim) је директор школе јаничарског оака на Ок Мејдану. На Ок Мејдану куруџије патролирају. Кад ухвате каквог неваљалца, приведу га ашчибаши, те га он према тежини кривице казни или га помоћу жице од лука за стреле обесе о какво дрво, затим га обаспу стрелама. О томе имају у рукама више царских фермана још од времена Освајача, које су им сви султани, кад су долазили на престо, обнављали. Ако се деси да је такав кривац из војних редова, без милости га обесе о дрво“.

„Укратко на територији четири цариградска муфтилука има свега 33 виша претставника власти (hakim), а има 35 нахиских кадија. Но кадија Бејкоза је обашка, он је уступљен мунецим-башијама. Овај кадилук ће се, ако бог да, описати на дуго и широко. Осим ових кадилука на територији 4 муфтилука има свега 186 кадилука, 360 субашилука и 87 јаничарских одељака⁶⁾), и сердара. Има исто тако на 40 места мале субашилуке“.

1) У ориг.: *sahib-i-arz*.

2) У ориг.: *mimar-başı*.

3) У ориг.: *Tersane kethudasi*.

4) У ориг.: *Kasım Paşa*, тако се зове једно од предграђа цариградских.

5) У ориг.: *sığaset dahi idebilir*.

6) У ориг.: *yenicevi kulluktari*.

„Укратко у Цариградском Вилајету у 4 муфтилука има кадија и субаша 1200. То је по закону Оца Освајања¹⁾. Осим тога у 4 муфтилука има још 150 старешина и власти (*hakim*) еснафских. Али те власти немају овлашћење да изричу смртне пресуде²⁾, него само старешине редова³⁾, о којима ћемо даље опширно говорити“⁴⁾).

* * *

Напред је споменуто да се речи *falak* и *falaka* у турским речницима воде као речи арапске, али то не значи да су те речи изворно арапске, него да су у турски језик дошле из арапског језика, а у нас и у остале језике балканских народа дошле су јамачно из турског језика. Међутим, у арапском језику је реч *falak* могла доћи и из старогрчког језика, јер је још у Аристотелово време реч *ἡ φάλαγξ, - αγγός* значила *A. gros morceau de bois rond, gros bâton*, а значила је и *falange* као и *articulation des doigts aux mains et aux pieds*⁵⁾.

И доиста, трагајући како се где и у ком облику ова справа за батинање људи и поткивање говеди зове, од мога ученика Величка Јовановића, школског надзорника, родом из села Беркова, у Источком срезу дознао сам да се, колико се он сећа, у Пећи она тренога чуља са кросном за поткивање говеди зове *фаланге*, које потичу из старогрчког језика од речи *φάλαγξ, φαλαγγός*.

Дакле, управо оно што је битно: батина у фалака, за батинање људи по табанима или облица коју су на треножној *фалози* употребљавали поткивачи говеди.

На основу наведеног, мислим, да се може претпоставити да су *фалаке* постале од ст.-грч. *φάλαγξ*, само настаје питање је ли та грчка реч ушла у арапски језик са значењем оруђа за батинање или као справа за поткивање говечета. Требало би претпоставити да су људи прво измислили направицу за поткивање волова, па онда дошли на мисао да начине и сличну справицу за батинање људи.

Гл. Елезовић

¹⁾ У ориг.: *Ebu-'l-fetfi*, мисли се на султана Мехмеда II.

²⁾ У ориг.: *salb ve siyaset*.

³⁾ У ориг.: *tarik hakimleri*.

⁴⁾ *Evllya Çelebi seyahatnamesi*, књ. I, Derseadet, 1314, стр. 120—122.

⁵⁾ Bailly M. A., *Lictionnaire grec-français*, Paris, 1899, стр. 2051 а. в., а увор. исто тако и Stjepan Senc, *Grčko-hrvatski Rječnik*, Zagreb, 1910 а. в.